

ATATÜRK'ÜN BÜYÜK TAARRUZ DEĞERLENDİRMELERİ

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: X, Sayı: 2, Ağustos 2008

Özet

Atatürk Türk İstiklal Harbi'nin en son ve önemli aşaması olan büyük taarruz ile ilgili olarak yaptığı konuşmalarda pek çok önemli hususun altını çizmiştir. Gerek askeri harekât hakkında söyledikleri, gerekse savaş ve toplum hayatı üzerine yaptığı değerlendirmeler onu anlamak hususunda büyük önem taşımaktadır. Bu makalede onun tek adam değil ekip adamı olduğunu gösteren anlayışını değerlendirmeye çalıştık.

Türk İstiklal Harbinin en son safhasını teşkil eden Büyük Taarruz aşaması 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesiyle başlayan ve İzmir'in işgali ile en ileri derecesine varan düşman işgalinden Türk yurdunu ve milletini kurtaran mukaddes bir süreçtir. Türk milletinin bilhassa Sakarya "melhame-i Kübra"sından sonra bir bütün halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun reisi, başkumandan Gazi Mustafa Kemal'in etrafında toplanarak kazandığı bu zafer Anadolu'nun sonsuza kadar Türk yurdu olarak kalacağını tescillemiştir. Atatürk'ün büyük nutkunda *"her safhasıyla düşünülmüş, ihzar, idare ve zaferle intaç edilmiş olan bu harekât, Türk ordusunun, Türk zabitan ve kumanda heyetinin, yüksek kudret ve kahramanlığını tarihte bir daha tespit eden muazzam bir eserdir. Bu eser, Türk milletinin hürriyet ve istiklal fikrinin lâyemut abidesidir..."* (Atatürk, 1989; 450). Sözleriyle tanımladığı bu zafer Türk milletine giydirilmek istenilen Sevr paçavrasını kesinlikle yok ettiği gibi diplomasi sahasındaki başarıların da kaynağı olmuştur. Biz bu çalışmada büyük asker ve devlet adamlığı vasfının seçkin örneklerinin verildiği ilk değerlendirme konuşmalarını incelemeye, bu güne ışık tutacak esasların altını çizmeye çalışacağız.

30 Ağustos 1924'de Dumlupınar'da yapılan ilk anma töreninde Türk Ocağı adına konuşan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Atatürk ve eşi Latife Hanım, Afyonlular, köylü hanımlar, çiftçiler, erlerimiz ve subaylarımıza hitaben şöyle diyordu:

"Burada, hâdise sözden çok kuvvetli bir mevkidedir. Ben size ne söyleyebilirim ki, bu ovaların üstünde geçen vak'alar kadar derin, manalı, belîğ ve şümüllü olsun Söz burada fiil karşısında acizdir. Bakıyorum, aramızda Anadolu kadınları var, hiçbir felâketin üstüne gözyaşı akıtmamış, yüzleri kayalar gibi katı, yüzleri dağ başlarındaki kayalar gibi yanık, sayısız muharebelere sayısız şehitler vermiş Anadolu kadınları var. Aramızda alaca gömlekleriyle, çıplak ayaklarıyla köylüler ve köy çocukları görünüyor. Dağ başlarındaki yaylalardan Yörükler inmiş, içtimaa onlar da gelmişler, içtima tamamdır. Burada olanlar kadar burada olmayanlar da burada... Türk milletinin ruhu, bu harp meydanının kenarında şimdi el bağlamış duruyor"(Tanrıöver, 2000; 102). Türk milletinin harp sahasında elde ettiği başarıların zemininde yatan birlik ve bütünlüğün önemini ortaya koyan bu manzarayı günümüzde gerçekleştirmek milli birlik ve beraberliğin devamı için en etkili yollardan biri olacaktır.

Atatürk'ün bu ilk kutlama töreninde yaptığı konuşmaya geçmeden önce sıcağı sıcağına Meclise bilgi verirken 4 Ekim 1922 tarihli konuşmasında altını çizdiği hususlara işaret etmekte fayda vardır.

Başarı bir kişinin eseri değildir:

Türk istiklal harbinin en son aşamasındaki konuşma öncelikle şu sorunun cevabını vermiştir. Zaferin Sahibi kimdir? Atatürk, Büyük Taarruz'un hemen akabinde TBMM'yi bilgilendirmek için 4 Eylül 1922 tarihinde yaptığı konuşmada elde edilen zaferin adresini göstermiştir. *"Milletin mukadderatını doğrudan doğruya deruhde ederek yeis yerine ümit, perişanlık yerine intizam, tereddüt yerine azim ve iman koyan ve yokluktan koskoca bir varlık çıkaran Meclisimizin, civanmert ve kahraman ordularının başında bir asker sadakat ve itaatiyle emirlerinizi yerine getirmiş olduğumdan dolayı, bir insan kalbinin nadiren duyabileceği bir memnuniyet içindeyim. Kalbim bu meserretle dolu olarak pek aziz ve muhterem arkadaşlarımı bütün dünyaya karşı temsil ettikleri hürriyet ve istiklâl fikrinin zaferinden dolayı tebrik ediyorum"* (Büyük Zafer Hakkında 4 Ekim 1922 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşma, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (bundan sonra ASD) I, 1997; 265). Dikkat edilirse Atatürk elde edilen neticeyi Meclise, kurmay heyetine, neferinden genelkurmay başkanına kadar Türk Ordusuna ve her türlü fedakârlığa katlanan Türk milletine mâl etmektedir. Burada şahsına çıkarılan pay sadece görevini yapmış olmaktan duyulan mutluluktur. Muhalifiyle muvafikiyle, cephede savaşıyla, geri planda eleştiri yapıyla Türk Milletini bir bütün halinde kendi ekibi olarak gören bir anlayışla karşı karşıyayız. Bu anlayışı ve sahibini değerlendirirken ezber edilmiş kilise sözleri tekrarlamaktan kaçınmak gereklidir. Atatürk yaptıklarını milletin beklentilerini karşılamaktan ibaret gören bir millet adamıdır.

Elde edilen zaferin büyüklüğünün ancak tarihçilerin inceden inceye tetkikinden sonra mümkün olacağını bilinci ile bu konuşmada meclisin onun ağzından bir şeyler duymak isteğini tatmin için kendisince önemli görülen noktalara temas etmiştir. Büyük Taarruzun gerek askeri, gerek lojistik, gerekse siyasi hazırlık ve uygulama safhaları hakkında tatminkâr değerlendirmeler yapılmıştır. Dolayısıyla biz burada Atatürk'ün değerlendirmelerinin içinden gerçekleştirilen hamlelerin mahiyetine yönelik olanları öne çıkarmayı uygun buluyoruz.

Atatürk ve Türk Milleti'nin ilk tercihi savaş değil barıştır:

Sakarya Meydan Muharebesinden sonra her zaman olduğu gibi durumu Meclise arz ederken belirttiği düşmanı ülkeden kovuncaya kadar taarruza devam etmek kararının gerçekleştirilebilmesi için şartları hazırlamak gerekti. Zira *"ordumuzun o günkü hâli, vaziyeti, şeraiti ve vesaiti hemen uzun mesafeler üzerinde seri hareket icrasına müsait bulunmuyordu"*. Her şeyden önce bu sahadaki eksiklikler tamamlanmalıydı.

Eksiklikleri tamamlamak için milletin elindeki imkânların sonuna kadar ordu emrinde kullanılması gerekecekti. Bu hazırlıkların tamamlanması hemen cephe hareketinin başlamasıyla neticelenmedi. Evet, harp sahasında düşmanı yenecek noktaya gelmişti. Ancak bu toplanan birikimin de tüketilmesi demektir. Dolayısıyla en son barışçı çare kullanılmadan girişilecek bir savaşın cinayet olacağına inanan Gazi Mustafa Kemal, hedefe önce kan dökmeden ulaşmak yolunu bir vazife olarak denedi. Bunun için *"en kıymetli arkadaşlarımızdan hüsnü tetkikine ve isabet-i nazarına fevkalade ehemmiyet ve itimat ettiğimiz mühim ricali hükümetimizden Fethi Beyefendi Hazretlerini Londra'ya kadar göndermiştik"*. Fethi Bey, İngiltere ve diğer büyük devletlerin merkezlerindeki sorumlu ve yetkili devlet adamlarıyla her türlü görüşme, müzakere ve sulh yapmak için tam yetkili idi.

TBMM hükümeti ve başkumandan'ın *"hissiyat-ı insaniyemizin icabatı olarak"*, yapmış olduğu bu girişim layık olduğu karşılığı alamadığı için Fethi Bey'in raporu: *"makasid-i milliyemizin istihsali, ancak faaliyet-i askeriye ile kabil olabilecektir. Başka tetkike, başka tefsire mahal yoktur"* (Aynı konuşma, ASD I; 267) ifadeleriyle bitti. Avrupa'daki siyasi temsilcilerin raporları da aynı doğrultuda

olunca hem insan olmanın bir gereği hem de milletin birikimlerini, değerlerini harcamadan neticeye ulaşmak için yapılan hamleden sonra iş silahlara kalıyordu.

Taarruz Planının Hazırlanması - (Netice Tesadüf Değildir):

Taarruz kararından önce Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi ve Başkumandan son bir kontrol için cepheye giderek orduyu tekrar gözden geçirmiş, düşman mevzilerini incelemiş ve kati olarak taarruza hazırlık emrini ondan sonra vermiştir. Atatürk diyor ki: *"Efendiler! Taarruzumuz, öteden beri Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi Paşa hazretlerinin pek derin ilme ve vukufa ve pek derin feyiz ve tecaribe müsteniden ihzar ettiği plân dâhilinde vuku bulacaktı. Bu plan düşman ordusunu kaçırmak için değil, fakat tutup boğmak esasını ihtiva eden bir plândı"* (Aynı konuşma, ASD I; 267).

En ince ayrıntısına kadar tamamen düşünülmüş, tespit edilmiş, hazırlanmış, idare edilmiş ve neticelendirilmiş olan bu taarruzun hiçbir şekilde tesadüf olarak görülemeyeceğinin altını çizen Atatürk, düşmanın bu felakete maruz kalmamak için ne yapmak lazım gelirse hepsini yaptığını da belirterek haklarını teslim etmişti. Aynı zamanda savaşın her kademesinde fikir birliği içinde olduğu üç şahıstan özellikle bahsetmekteydi. *"Kemali hürmet ve tebcil ile zikretmek mecburiyetindeyim ki, doğrudan doğruya harekât-ı askeriye ile alâkadar ve bunu ihzar ve idareye memur olan her üç zat da benimle tamamen hemfikirdi. Zikretmek mecburiyetindeyim ki, aynı kuvvet ve kanaatle bana iştirak eden bu zevattan birisi muhterem Erkânı harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleridir. Diğeri Garp Cephesi kumandanı İsmet Paşa ve üçüncüsü de Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa Hazeratıdır. Ordu kumandanları paşalar hazeratı ile kolordu ve fırka kumandanları harekâtı büyük bir cesaret ve maharetle idare etmişler ve diğer bütün cüzütam kumandanları da şayanı gıpta ve siyayiş bir hissi fedakârî ile ifay-ı vazife eylemişlerdir"* (Aynı konuşma, ASD I; 282). Hemen ifade edelim ki yukarıda her kademedeki askeri ve idari sorumlulardan başlayarak ordunun en kıdemsiz askerine kadar mücadelenin içinde yer alanları bir bütün olarak mütalaa eden, her ferdi ekibinin bir üyesi gören ve fikrî farklılıkları örten Başkumandana mukabil kumandanlar sıkıntıları dile getirmişlerdi¹.

Zafer, Neferinden Komutanlarına Türk Ordusu'nun Başarısıdır:

Taarruz planının hayata geçirilmesinde Ordu'nun her ferdinin büyük fedakârlıklar yaptığı, kahramanlıklar gösterdiği şüphesizdir. Atatürk, 'ün Türk milletinin temsilcilerine gün be gün anlatırken yaptığı değerlendirmeler zaferin mahiyetini de kendiliğinden ortaya koyar niteliktedir. Taarruzun ilk kısmında Türk ordusunun topçu kıtalarının katkılarını şöyle aktarmaktadır: *"Arkadaşlar! Topçularımız bu mevzilere gece geldiler ve karanlık içinde mevzi aldılar ve fecirle beraber bütün dünyanın gözlerinin açıldığı zaman ateşe başladılar. Kemali takdirat ve hürmetle bunu zikretmek isterim ki, topçularımızın o gün göstermiş olduğu maharet ve vukuf, bütün dünya topçuları için misal olacak mahiyetteydi. Hayat-ı askeriyemde bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilmiş bir topçu ateşi nadiren gördüm. Topçularımız saat 4.30'da endahta başladılar; bilirsiniz ki, topçulukta evvelâ ateş tanzim etmek için, endaht yapılır. Yarım saat zarfında bütün bu cephe üstünde endaht tanzim edilmiş ve saat beşte yani yarım saat sonra, bu saydığım nikat üzerine şiddetle tesir endahtına başlanmıştır"* (Aynı konuşma, ASD I, s. 270).

Türk subaylarının savaştaki cesaret, gayret ve vazifelerini yerine getirme anlayışını ayrıca öven Atatürk, yol olmadığı için topçu desteğinin verilemediği Tınaztepe çarpışmalarını örneklemektedir. 57. Fırka kumandanı Reşat Bey'i Muş'ta ve Suriye'deki mesai arkadaşlığındaki başarılarıyla çok kıymetli bir asker olarak hatırlamaktadır. Reşat Bey'in hedefe ulaşmak için istediği yarım saatlik

sürede başarılı olamaması üzerine intihar etmesini kabul edilir bulmamakla beraber bir noktaya dikkat çekmeyi de ihmal etmemiştir: *"Ordumuzda zabitan ve kumandanların kendilerine verilen vazifeyi ifada gösterdiği tehalükü ve hissî namusu göstermek isterim. Ordumuzdaki zabitan ve kumanda heyeti âliyesi yekdiğerine karşı böyle bir muhabbetle, hürmetle, emniyet ve itimatla merbuttur ve mafevkten aldıkları emri bir namus telakki ederek ifa ederler"* (Aynı konuşma, ASD I; 271).

28 Ağustos günkü muharebeler için özellikle süvari birliklerinin katkısı takdirle anılmıştır. *"Bütün bu muharebat olurken, süvarilerimiz tamamen düşman kıtaatının gerilerinde olmak üzere, hareket ediyordu. Meselâ: Olucak'ta ve Başkilise'de bazen piyade gibi, ateş muharebesi yaptı ve fakat ekseriya kılıcını çekti ve dörtnala düşman saşarı içerisine girdi. Arkadaşlar! Süvarilerimizin burada göstermiş olduğu hamaset tasavvurun fevkindedir ve gayri kabil-i tasvirdir. Henüz muharebeye girmiş taze düşman fırkalarını görür görmez süvarilerimiz tahammül edemiyorlardı, bunları tevkif etmeye imkân yoktu ve derhal kılıcını çekiyor ve düşmanın içerisine dalıyorlardı. Ve hakikaten; bu kahramanlık sayesinde garba çekilmek isteyen düşman kıtaatı durmaya ve vaziyet almaya mecbur edildi ve o esnada bir taraftan piyadelerimiz ve topçularımız yetişti ve düşmanı tekrar muharebeye mecbur ettik"* (Aynı konuşma, ASD I; 275).

31 Ağustos sabahı harp sahasını gezerken gördüğü manzara karşısında düşman askerlerinin durumuna üzülmeinden kendini alıkoyamayan Başkumandan, *"Allah'ın bunlara bunu mukadder etmiş olmasına göre, burada bu vaziyete girenler asker değildir. Bunlar herhalde caniler ve katillerdir"* sözleriyle tepkisini dile getirmiştir. Atatürk'ün bu noktada hissi davranmadığını söylemek durumundayız. Zira düşman çekilirken, uğradığı her yeri yakmış, yıkmış ve âciz, müdafaasız ahaliyi, kadın ve çocukları öldürmüş, yakmıştır. Dolayısıyla *"bu müthiş faciayı kemali lânet ve nefretle yâdetmek lazım gelir"* (Aynı konuşma, ASD I; 282) derken bir anlamda bu katillere verilen asıl dersi de izah etmektedir.

26 Ağustos sabahı başlayıp beş gün beş gece devam eden Afyon-Karahisar ve Dumlupınar Meydan Muharebesinin sonunda düşmanın asıl kuvvetlerinin imha edilmiştir. Savaş sırasında *"topçularımızın, piyadelerimizin, süvarilerimizin, makineli tüfeklerimizin, tayyarecilerimizin ve her sınıf askerlerimizin gösterdikleri gayret ve kahramanlık her türlü takdiratın fevkindedir. Ve bahusus askerlerimizin yunan ordusunun kalb ve vicdanına verdiği dehşet haiz-i ehemmiyettir. O havf-ü haşyet ve dehşet buradaki mahvü müzmaihil olan kıtaattan başka bütün Yunan ordusuna sirayet etmiş bulunuyordu. Müteakip hareket bunun şahid-i katîsi olmuştur. Bu muharebenin neticesi Yunanların ve Rumların kalbini sındırmıştır. Binaenaleyh; bu muharebeye Rum Sındığı Meydan Muharebesi demek çok muvafık olur. Bu suretle Afyon-Karahisar'dan izmir'e kadar dört yüz küsur kilometrelik mesafe, müteaddit meydan muharebeleri de dâhil olduğu halde ordularımız tarafından on beş günde katedilmiş ve milli ordunun bu müstesna kudret ve hareketi bilhassa şayan-ı tezkâr bulunmuştur"* (Aynı konuşma, ASD I; 279).

Meclisteki Farklı Görüşlerin de İşlevi Önemlidir:

Neticeyi ancak süngülerimizin gücü ile alacağımıza kanaat getirdikten sonra bunu hükümet üyeleriyle paylaşan, onların da bütün kalb ve kanaatleriyle Başkumandanlığın kararını tasvip ve takviye ettiğini belirten Gazi Mustafa Kemal, göstermiş olduğu kolaylıklar dolayısıyla Maliye bakanına Meclis huzurunda teşekkür ederken, Mecliste herkesin aynı fikirde olmadıklarını da ifade etmekteydi. *"25 Ağustos günü başta bulunan zevatla birbirimize dedik ki; Taarruz edeceğiz, bilâfâsıla takip edeceğiz ve düşmanı imha ederek, nihayet behemehal muvaffak olacağız. Bu kanaate sahip olmayanlar da vardı. Arkadaşlar bu kanaate sahip olmayanlar değil; ordumuzun*

yerinden kıpırdayamayacağı ve taarruz kabiliyetinden mahrum olduğu zehabına kapılan bazı kimseler de vardı, belki de bu zehap ve bu sözlerin telaffuz edilmiş olması düşmanlarımızı ümitlendirdi. Belki de isabet oldu. Fakat bugün tahakkuk eden neticesinin tarihimize kuvvetle şeref bahşolmasına delâlet etmiş olduklarından dolayı, onlara da ayrıca teşekkür etmek lâzım gelir" (Aynı konuşma, ASD I; 282).

Hedef Başarıları Kalıcı Hale Getirmektir:

Mücadeleyi ve neticesini her şeyi ile millete ve meclisine mâl eden Başkomutanın bu tavrı tabiidir ki eserin bütün milletçe sahiplenilmesine birlik ve beraberliğin muhafazasına yönelik idi. Bununla birlikte Sakarya Meydan muharebesine kadar gerek düzenli orduya asker almada gerekse ihtiyaçlarını karşılamada çekilen maddi sıkıntılar kadar Meclis içinde ve dışında gereksiz yere savaş istemek, vatani boş yere tahrip ettirmek şeklinde yapılan tenkitler bilinmektedir. Atatürk büyük zaferin coşkusu ile muhaliflerine kısaca cevap vermiş olmakla beraber ilgisini geleceğe yöneltmiştir.

Gerçekten de Büyük Taarruz mücadelenin sonunu başarıyla getirmek hususunda büyük ümitler vermişti: "Arkadaşlar! Bu Anadolu zaferi tarih arasında, bir millet tarafından tamamen benimsenen bir fikrin ne kadar kâdir ve ne kadar muhyi bir kuvvet olduğunun en güzel misali olarak kalacaktır. Önümüze dikilen bütün mevani birer, birer yıkıp aştıktan sonra bugün artık Misak-ı Milli'nin çizdiği hudutlar dâhilinde, mesut, müreffeh ve hür yaşamak için, her ne lâzımsa, bunların hepsini istihsâl edeceğiz. Düşman elleriyle viran olmuş ve milletimiz tarafından her köşesini kurtarmak için seve, seve can verilmiş ve çocuklarımızın kanıyla sulanmış olan yurdumuzun ufkunda artık sulhun tatlı güneşi gecikmeyecektir. Arkadaşlar! Milletimiz, tek bir adam gibi, gösterdiği sarsılmaz vahdet ve gayret sayesinde bu muvaffakiyeti ihraz etmiştir. Milletimizin sulh işlerinde de sulhan sonraki işlerde de, aynı himmet ve gayreti ve vahdeti göstererek; bu zaferi itmam edeceğine şüphe yoktur. Bu zafer bize bir imkân bahşediyor. Biz bu imkânı memleketimizin, milletimizin münevver, mesut ve müreffeh istikbali için kullanacağız"(Büyük Zafer Hakkında 4 Ekim tarihli konuşma, ASD I; 286).

Atatürk'ün savaştan sonra sıcağı sıcağına dile getirdiği bu eleştirileri 1928 yılı büyük Taarruz kutlamaları sırasında da bir şekilde dile getirdiğini görmekteyiz. Gerçekten de o, "30 Ağustosta sevk ve idare ettiğim muharebe, Türk Milletinin yanımda bulunduğu halde, idare ettiğim ilk ve son muharebedir. Bir insan kendini, milletle beraber hissettiği zaman, ne kadar kuvvetli buluyor bilir misiniz? Bunu tarif müşküldür. Eğer ben, izahta izhar-ı acz edersem beni mazur görünüz" (Büyük Zafer Hakkında Basın mümessillerine demeç, ASD II; 122) sözleri ile geçmişteki fikir ayrılıklarından doğan sıkıntıların da unutulmaması gerektiğini ihtar ediyordu. Milleti bir bütün halinde aynı hedefe sevk edebilmek yolunda yaşananları bilerek bu tavrı alabilmenin zemini ise kâmil anlamda bir devlet ve millet adamı olmaktan geçmektedir. Bu zemin ortaya konan mücadele ve elde edilen eserin kalıcı olmasının bir nevi garantisini oluşturmuştur.

Netice Millete Hediye Edilmiştir:

"Arkadaşlar! Sözlerime hitam vermeden evvel kemali iftiharla şunu arzedeyim: Bu hareketi yapan bir ordunun babalarından ve analarından ibaret olan milletimiz bütün cihana karşı en yüksek mevki-i hürmeti ve mevki-i izzeti kazanmıştır. Milletimiz bîperva iftihar edebilir. Bu en kuvvetli şeraitle hakkıdır ve böyle bir milletin âciz bir ferdi olmakla en büyük saadeti hiss ediyorum. Bu muharebe meydanlarında, emsalsiz kahramanlıklar ve şehamet göstermiş olan zâbitlerimizin, neferlerimizin ve kumandanlarımızın her biri ayrı, ayrı bir menkıbe, bir destan teşkil eden harekâtını kemali tebcille ve hürmetle ve takdirle yâdediyorum. Ve bu şehamet meydanlarında rahmeti rahmana kavuşan şehidimizin muazzez ervahına hep beraber fâtiha ihraf edelim. Arkadaşlar!

En son sözüm budur. fiehamet meydanında ölenlerin analarına babalarına taziyeler değil, fakat tebrikâtımızı îsal edelim" (Aynı konuşma ASD I; 287).

Atatürk daha 21 Eylül 1922'de Akşam gazetesi muhabiri Falih Rıfkı'ya verdiği mülakatta "*milletimiz zafer sevinci ile gerçek ve hayati menfaatlerini unutacak kadar kendinden geçmemiştir*"² derken yukarıda değerlendirdiğimiz konuşmasıyla bunu ispat etmiştir. Büyük zaferin üzerinden geçen ilk yılda iç ve dış politik mücadeleler devam ettiği için zaman ayrılamayan büyük zafer kutlamalarının ilki 1924 yılında yapılabilmıştır. Genelkurmay başkanı Fevzi Paşa'nın konuşması ile başlayan tören, üniversite, basın, Türk Ocakları ve diğer resmi ve sivil toplum kuruluşlarından sonra halk adına Türkiye Büyük Millet Meclisi reisi Fethi Bey tarafından yapılan konuşmalarla devam etmiştir. Çalışmanın girişinde alıntıladığımız Hamdullah Suphi Beyin konuşmasının da aralarında bulunduğu bütün bu konuşmalardan sonra son sözü Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal almıştı.

Atatürk'e Göre Savaş Nedir? Gazi Mustafa Kemal Paşa, çok önemli gördüğü birkaç noktayı vurguladıktan sonra savaş kavramının nasıl anlaşılması gerektiğini izah etmiştir. O'na göre "*harb, muharebe, nihayet meydan muharebesi yalnız karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Milletlerin çarpışmasıdır. Meydan muharebesi, milletlerin bütün mevcudiyetler ile ilim ve fen sahasındaki seviyelerile, ahlâklarile, harslarla, kısacası bütün maddi ve manevi kudret ve faziletlerle ve hür türlü vasıtalarile çarpıştığı bir imtihan sahasıdır. Bu sahada, çarpışan milletlerin hakiki kuvvet ve kıymetleri ölçülür. Netice yalnız kuvvei cismaniyenin değil, bütün kuvvetlerin, bilhassa ahlakî ve harsî kuvvetlerin tefevvükünü sübuta vardırır. Bu sebeple meydan muharebesinde yenilen taraf milletçe ve memleketçe ve bütün mevcudatı maddiye ve maneviyesiyle mağlup sayılır*"(Dumlupınarda Konuşma, ASD II, s. 184)³.

Atatürk burada devlet adamlarına millet yönetiminde unutulmaması gereken çok temel bir esası işaret etmekteydi. "*kendilerine bir milletin talihi tevdi olunan adamlar, milletin kuvvet ve kudretini yalnız ve ancak yine milletin hakiki ve kabili istihsal menfaatleri yolunda kullanmakla mükellef olduklarını bir an hatırlarından çıkarmamalıdır. Bu adamlar düşünmelidirler ki bir memleketi zapt ve işgal etmek, o memleketlerin sahiplerine hâkim olmak için yeterli değildir. Bir milletin ruhu zabtolunmadıkça, bir milletin azim ve iradesi kırılmadıkça, o millete hâkim olmanın imkânı yoktur. Hâlbuki asırların mevlûdu olan bir ruhu milliye, kavi ve daimî bir iradei milliyeye hiçbir kuvvet mukavemet edemez*" (Tuncel, 1972; 63).

Mahkûm olmak istemeyen bir milleti esaret altında tutabilecek diktatörlerin artık dünya yüzünde kalmadığına dikkat çeken Atatürk, Türk milletinin son mücadelesiyle bu hakikati dünyaya gösterdiğini ifade etmiştir. Türk tarihinin zaferlerle dolu olmasına karşın burada kazanılan zafer kadar kesin neticeli ve dünya tarihine etkili olmuş bir başka meydan muharebesi olmadığının da altını çizmiştir (Dumlupınarda konuşma, ASD II; 185). Yeni Türk devletinin, genç Türk Cumhuriyetinin temelini burada sağlamlaştırıldığını, "*hayatı ebediyesi burada tetviç olundu*" diyen Gazi, "*burada akan türk kanları, bu semada pervaz eden şehit ruhları devlet ve Cumhuriyetimizin ebedi muhafızlarıdır*" sözleriyle temeli atılmakta olan 'fiehit Asker' abidesinin bütün o şehitlerle birlikte Türk milletini temsil edeceğini hatırlatmıştır.

Milli Egemenlik zaferin kazanılmasındaki en büyük etkidir:

Büyük zaferi mümkün kılan en büyük etkeni "Türk milletinin bilâkaydüşart hâkimiyetini eline almış olması"nda gören Mustafa Kemal Paşa, bunun Türk ve dünya tarihinde çok büyük ve feyizli bir inkılâp olduğuna dikkat çekmiştir: "*Efendiler, hâkimiyeti milliye öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, mahvolur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler her*

tarafıta yıkılmaya mahkûmdurlar" sözleriyle bu esasa olan inancını dile getirmiştir (Dumlupınar'da konuşma, ASD II; 185). Bu zaferin millete dayanmayan makamları yıktığını, söz konusu makam sahiplerinin Türk vatanından çıkarılmalarının düşmanların denize dökülmesinden daha önemli bir hareket olduğuna değinerek milletin bu topraklarda "tam manasıyla efendi olarak yaşamasının ancak fuzuli ve bîmâna olduktan başka mevcudiyeti mahzı zarar ve felaket olan makamların bertaraf edilmesiyle mümkün" olacağını altını çizmiştir (Aynı konuşma, ASD II; 186). Türkiye'nin mevcut harap halinin sebebini Türkiye'yi yönetenlerin Türkiye'den başka her şeyi düşünmelerinden kaynaklandığına dikkat çeken Atatürk, milletin çektiği zararları telafi etmenin ancak "Türkiye'de Türkiye'den başka bir şey düşünmemek" ile mümkün olabileceğini, selamet ve saadet hedeşerine böyle ulaşabileceğini göstermiştir.

Yenileşme Yaşamanın Temel Şartıdır:

Hedefi böylece gösteren lider bunun yolunu da çok net bir biçimde çizecektir: *"Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi bütün cihanda tam mânasıyla medeni bir heyeti içtimaiye olmaktır". Dünyada her milletin varlığı, kıymeti ve bağımsızlığının sahip olduğu ve yapacağı medeni eserlerle orantılı olduğunu ve insanlık tarihinin kendisinin bu tespitini doğruladığını ifade etmektedir. Atatürk dünyada hür ve müreffeh bir şekilde yaşamak için temel şartı "medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak" şeklinde tespit etmiştir. Medeniyet yolunda durmak, ileriye değil geriye bakmak gaşetinde bulunanların "medeniyeti umumiyenin huruşan (çoşkun) seli altında boğılmaya mahkûm" (Aynı konuşma, ASD II; 187) oldukları uyarısını yapmaktadır. Medeniyet yolunun başarı sırrının sosyal ve ekonomik hayatta, ilim ve teknoloji sahasında yenileşmeye bağlı olduğunu ihtar eden Atatürk, hayata ve yaşama dair hükümlerin zamanla değışip gelişmesinin, yenileşmesinin zaruri olduğuna dikkat çekmektedir. ilmî ve teknolojik buluşların dünyayı hızla değıştirdiği bir devirde "asırlık köhne zihniyetlerle, maziperestlikle muhafazai mevcudiyet mümkün değildir" (Aynı konuşma, ASD II; 188) diyen Gazi Mustafa Kemal Paşa, medeniyetin, gelişme ve güçlenmenin temelini aile hayatı olduğunu milletine aktarmakta, aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların tabii haklarına sahip olmalarının önemini göz önüne almaktadır.*

Ekonomik Bağımsızlık Vazgeçilemezdir:

Toplum hayatının temelini sağlam attıktan sonra milletin zaferi kalıcı kılacak yeni hedeşere yönelmesi gerektiğine işaret eden Atatürk önemi hiç azalmayacak bir hedefe işaret edecektir. İktisadi bağımsızlık. *"Bilirsiniz ki, iktisaden zayıf bir bünye fakrû sefaletten kurtulamaz; kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; içtimaî ve siyasî felaketlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin idaresindeki muvaffakiyet de iktisadiyatındaki müktesebat derecesiyle mütenasip olur. Hiçbir medeni devlet yoktur ki, ordu ve donanmasından evvel iktisadını düşünmüş olmasın. Memleket ve istiklâl müdafaası için vücudu lâzım olan bütün kuvvetler ve vasıtalar iktisadiyatın inbisat ve inkişafıyla mükemmel olabilir"* (Dumlupınarda konuşma ASD II; 188) sözleriyle tespit edilen hususlar Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonsuza kadar önemini yitirmeyecek hakikatler olarak değerkazanmıştır.

Atatürk bu esaslar çerçevesinde kendisini anlayan her yaşta gençlere şöyle seslenmektedir:

"Gençler! Cesaretimizi takviye ve idame eden sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile insanlık meziyetinin, vatan muhabbetinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız. Ey yükselen yeni nesil! istikbal sizindir. Cumhuriyeti biz tesis ettik; onu ilâ ve idame edecek sizsiniz." (Aynı konuşma, ASD II; 188). Atatürk'ün devlet ve milletin geleceği hususundaki ümitlerini ve

beklentilerini bu şekilde ifade ettikten sonra Afyon'daki o günlerin ve törenin atmosferini aktarabilmek ayrı bir önem taşımaktadır.

Yeni Türk devletinin kurulmasının ve Türk milletinin bu topraklar üzerinde ilelebet hür yaşamasının yolunu sonuna kadar açan Büyük Taarruzun isimsiz kahramanlarının; bu topraklarda olduğu kadar kalblerimizde yatan şehidlerimizin hâl diliyle gelecek nesillere verdiği mesajı Hamdullah Suphi'nin bu törendeki konuşmasının şu kısmı ile aktarmak istiyorum:

"Bu toprakların içinde zerre zerre parıltılarla örtülü, bembeyaz genç dişleri arasından istiklâl şehidleri bir şey sayıklıyorlar: 'Ey Türk milleti, senin için! Diyar diyar, iklim iklim, bütün o boğuşmalar, o mücahedeler ve bu ölüm, ey Türk milleti senin için, senin için.' "
(Tanrıöver, 2000; s.104).

Türk milletinin bir bütün halinde, ilini töresini terk etmeden bağımsız yaşaması yolunda can verenlerin emanetine layık olabilecek nesiller yetiştirmek için hem milli mücadeleyi hem de ona yön ve şekil veren lideri layıkıyla anlamak ve anlatmak gerektiği açıktır.

Prof. Dr. Cezmi Eraslan

1 Batı Cephesi kumandanı İsmet Paşa bilhassa Yakup Şevki Paşa ve Ali İhsan Sabis Paşa'nın itirazlarını dile getirirken (İnönü, 1992; 283–286); Cephe kurmay başkanı Asım Gündüz de taarruz planının hazırlanması konusundaki fikir ayrılıklarını farklı bir açıdan dile getirmiştir. (Gündüz, 1973; 151-152).

2 Son Taarruz Hakkında, Akşam Gazetesi muhabiri Falih Rifkî'ya İzmir'de verilen beyanat, (ASD III; 61).

3 Bu konuşmanın sadeleştirilmiş metni ve kutlama programının ayrıntıları için bkz. (Tuncel, 1972;62).

Kaynakça

ATATÜRK, Kemal. (1989), *Nutuk, 1919-1927*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu - Atatürk Araştırma Merkezi yayını.

"Büyük Zafer Hakkında 4 Ekim 1922 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşma", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I, (1997), Ankara.

"Büyük Zafer Hakkında Basın Mümessillerine Demeç", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, (1997), Ankara.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 30 Ağustos 1924 Tarihli Nüshası.

"Dumlupınarda Konuşma", Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, (1997), Ankara.

GÜNDÜZ, Asım. (1973), Hatıralarım, (dinleyen ve yazan İhsan Ilgar), İstanbul.

İNÖNÜ, ismet. (1992), Hatıralar, I, (Yay. Haz. Sabahattin Selek) Ankara.

Son Taarruz Hakkında. (1997), Akşam Gazetesi muhabiri Falih Rifkî'ya İzmir'de verilen beyanat, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, III Ankara.

TANRIÖVER, Hamdullah Suphi. (2000), Dağ Yolu (1), (yayına hazırlayan Fethi Tevetoğlu), Ankara.

TUNCCEL, Bedrettin. (1972), Atatürk ve 30 Ağustos Zaferinin ilk Kutlanması, Ankara: TTK Basımevi.